

Armen

Ter gelegenheid van het 160-jarig bestaan van het St. Elisabeth Hospitaal wijdt de Napa enkele artikelen aan de medische wereld op Curaçao tussen 1816 en circa 1930. Vandaag: de armenzorg.

Tekst: Jeannette van Ditzhuijzen

M

edische zorg voor de armen was lang een ondergeschoven kind. De overheid regelde niets en de armen waren afhankelijk van de goedheid der geneesheren. Geld om zich thuis te laten verzorgen, zoals gebruikelijk in de 19e eeuw, hadden ze niet. Soms bood een arts zijn diensten gratis aan, zoals dokter De Lima in 1827. Niet alleen wilde hij de armen kosteloos vaccineren met koepokstoffen, hij was ook genegen hen gratis 'optepassen'. Of dat bij hem thuis was, op Scharloo 18, is onduidelijk. Ook ene Petronilia Levi verpleegde halverwege de eeuw arme zieken in haar huis.

Diverse artsen hielden gratis spreekuur voor de armen. Zoals Nicolaas Rojer in 1833. "Armen, die ligt ongesteld zyn, kunnen zich dagelijks tusschen 7 en 8 ure des morgens by hem vervoegen, en zy die ernstig ziek zijn hem op noodige tyden kosteloos laten roepen." In de Publicatie over de uitoefening der burgerlijke genees- en heilkunde uit 1838 stond dat geneesheren geacht werden gratis hulp te verlenen aan kranken van den behoeftigen stand. Die hulp hield niet over, getuige een brief van bisschop Niewindt in 1855: "...dikwerf hebben wij hier mensen zien sterven, niet slechts uit gebrek aan

geneeskundige hulp en geneesmiddelen, maar uit gebrek aan verzorging, aan behoorlijke huisvesting." Het was de opmaat naar de oprichting van een katholiek gasthuis, het latere St. Elisabeth Hospitaal, waar arme Curaçaoënaars kosteloos medische verzorging kregen. De artsen Hendrik van Rhijn, Nicolaas Rojer, Theodorus de Veer, Isaac Senior en Abraham en Morris Jesurun boden er gratis hulp. Bij Van Rhijns overlijden in 1857 sprak 1e luitenant J. Brakel over diens zorg voor de armen: "(...) dien bezocht hy in zyn nederige stulp, dien voorzag hy kosteloos van geneesmiddelen, daar opende hy, met zyne gewone mildheid, zyn beurs, om iets tot verkwikking of lavenis aan te schaffen voor den zieke (...)"

'Schrikpoeijers'

Pas in 1873 kwam er een officiële 'armendokter': David Ricardo Capriles. Zijn 'praktijk' strekte zich niet verder uit dan de stad. Volgens Capriles waren gebrekkige voeding en misbruik van sterke dranken belangrijke oorzaken van veel ziekten bij de arme bevolking. Net als slechte behuizing en gebrek aan hygiëne. Uit een artikel van Capriles in de Curaçaosche Courant (1876) blijkt dat hij het werk van armendokter met plezier uitoefende, zolang het om 'ware armen' ging. Maar volgens hem deden ook talloze Curaçaoënaars een beroep op hem, die het niet nodig hadden. Hij noemde "de onophoudelijke aanvraag voor kosteloze geneesmiddelen voor niet zieken, zoals purgatifs, zweetmiddel, zalven, pleisters, kiespyndruppels, schrikpoeijers enz. enz."

Echt woedend werd hij toen in 1878 de Koloniale Raad een voorstel afstemde om de geneesmidde-

lenvergoeding te verhogen. Teleurgesteld was hij vooral in stadsgeneesheer en raadslid De Veer, die tegenstemde. Voor 'een handvol gezonde gevangenen' streek De Veer 500 gulden op, terwijl Capriles het voor de zieken van het Stadsdistrict met een schamele 200 gulden per jaar moest doen. Alleen in de eerste helft van 1878 had Capriles al '875 nooddruftige lyders' behandeld. Vanaf 1883 had het stadsdistrict twee armendokters: Capriles en Nicolaas Rojer. Drie jaar later wees stadsgeneesheer Salomon Lansberg de heren er in de krant fijntjes op dat zij "dagelijks gedurende minstens één uur in den voormiddag beschikbaar (moeten) zijn voor de zieken. De zieken die hunne woning niet kunnen verlaten worden door den betrokken geneesheer zoo spoedig mogelijk en zoo dikwijls als noodig is bezocht." Kennelijk waren er klachten.

'Arme lotgenooten'

Het slechtst waren de bewoners van de buitendistricten eraan toe. Voor hen geen armendokter, tenzij ze zelf naar de stad gingen. Dat het bar gesteld was, blijkt wel uit een artikel over Aruba uit 1887, waarin de schrijver vaststelde dat de Arubaanse zieken "niet in dien nood (verkeeren) als hun arme lotgenooten op Curaçao. Hun ontbreekt niets aan geneeskundige behandeling." Dat was op Curaçao dus wel anders, schreef ene N.C. in de Amigoe (1889). De oogst van 1888 was door langdurige droogte mislukt en geld voor goed voedsel ontbrak. "... dit gebrek maakt dat zelfs een jeugdig lichaam tegen geen ziekte meer bestand is." Die ziekte was scheurbuik, waaraan vooral in Santa Rosa en Willibrordus tientallen bewoners stierven. Het voedseltekort was volgens een Nederlandse krant zo groot "dat de ezels bezig waren stroodaken van negerhutten op te eten." Als er al geen geld voor gezond eten was, dan zeker niet om de dokter te betalen, meende N.C. Zijn ingezonden brief hielp. Een week later kon hij berichten dat zieken in het 2e district bezoek hadden gekregen van stadsgeneesheer Lansberg en van districtsmeester Price. Direct daarna konden de

zieken op vertoon van een bewijs van de geestelijke van Santa Rosa gratis geneesmiddelen ontvangen. Ook de gouverneur beloofde hulp, waarna volgens N.C. menige zieke al begon op te knappen "op het gezicht alleen van een half pond schapenvleesch en een kan maïsmeel."

Dienstpaard

Pas vanaf 1890 kregen de buitendistricten een eigen armendokter. Dat wil zeggen dat er voor het 3e, 4e en 5e district slechts één arts was, die aanvankelijk nog in de stad woonde, later in het 3e district. Dus veel veranderde er niet, al trok hij per dienstpaard vier keer per week naar Banda'bou om spreekuur te houden in de politiewachthuizen van Daniel en San Hironimus (tussen Barber en Savonet). De districtsmeester was tevreden over deze regeling, omdat de bevolking van de buitendistricten daarvoor sneller geneeskundi-

ge hulp zou krijgen. Maar gezien de afstand leek het hem ondoenlijk wanneer de armendokter elke dinsdag en zaterdag naar de plantage Hironimus moest rijden. Aangezien de dokter toch al verplicht was om zieken te bezoeken die niet naar het spreekuur konden komen, was het volgens de districtsmeester voldoende wanneer de arts slechts twee keer per maand naar San Hironimus kwam.

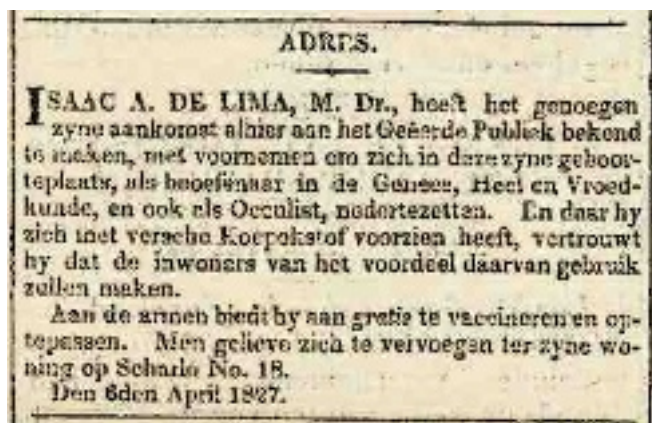
Hoogst moeielijk

Het is de jaren erna een komen gaan van armendokters. In het Voorlopig Verslag op de Begroting 1904 verzucht de gouverneur: "De quaestie van geneeskundige behandeling in de buitendistricten op Curaçao is niet zeer eenvoudig, omdat het hoogst moeielijk is geneeskundigen te vinden voor de betrekking van armen-dokter in die districten."

Vanaf 1907 waren er vier armendokters: een voor de

Overlijdensadvertentie Van Rhyn

zorg

stad beoosten de haven, een voor bewesten de haven, een voor het 2e en 3e district, en een voor het 4e en 5e district. Daar werkte in 1911 de Surinaamse dokter Samson. In het jaarverslag van de buitendistricten werd hij luid geprezen "...wegens de voortreffelijke wijze waarop hij zich van zijn moeilijke taak heeft gekweten. Was de afstand nooit te groot, noch het uur te laat, ook lichamelijke vermoeienissen waren evenmin redenen voor hem om niet onmiddellijk zijn hulp te verlenen, waar die ingeroepen werd, en dit was dan ook niet zeldzaam wegens de alom heerschende ziektegevallen van verschillenden aard." Bij zijn vertrek naar Saba - een jaar later - stuurden de bewoners een petitie aan het bestuur met het verzoek om dokter Samson te mogen behouden. Maar Samson prefereerde Saba, mede 'uit financieel oogpunt'.

Artsenbeurs

In het 3e district was de nood in 1912 zo hoog - zeer veel zieken en tot augustus al 120 sterfgevallen - dat in de Amigoe werd voorgesteld om de hulp in te roepen van de officieren van gezondheid van Harer Majesteits Zeeland.

Wegens de langdurige droogte kreeg dokter Samson tijdelijk een toelage van 25 gulden per maand 'ter voorziening in de buitengewone uitgaven voor voeder voor dienstpaarden'. Omdat het zo lastig was om districtsartsen te vinden, gaf het gouvernement in 1914 twee studenten aan de geneeskundige school in Paramaribo een beurs. Zij waren wel verplicht om daarna in de kolonie te komen werken. Overigens mochten in Suriname afgestudeerde geneesheren buiten hun standplaats geen praktijk uitoefenen, ook niet na hun pensionering. De dokter voor het 4e en 5e district kreeg in 1915 een vaste standplaats op landhuis Pannekoek, met als eerste bewoner de Surinamer Leckie. Met de aanschaf van een auto in plaats van een paard was deze arts bepaald vooruitstrevend. Een jaar later vertrok hij alweer en namen artsen uit de stad, zoals dokter Gaerste, de functie tijdelijk waar. Vanaf de oprichting van de Openbare Gezondheidsdienst in 1916 kwam er per wijk of district van 5 à 6000 inwoners een gouvernementsarts met dokterswoning en apotheek. Daarnaast had de gouvernementsarts een eigen praktijk. Het bewijs van onvermogen

werd afgeschaft. Niet alleen omdat daarmee gesjoemeld werd. Volgens de gouverneur werd 'het niet zorgen voor den dag van morgen, de laksheid der bevolking' erdoor bevorderd. Daarvoor in de plaats kwam voor onvermogenen een kaart waarmee ze gratis medische hulp kregen; mensen tot een bepaalde inkomensklasse konden zo'n kaart voor een gering bedrag kopen.

Omdat het lastig bleef om voor de buitendistricten artsen te krijgen, "zal men zich dan met minder bevoegden, wier dienstprestaties echter zeer vaak goed voldoen, moeten tevreden stellen", aldus de gouverneur. Hij doelde op niet in Nederland afgestudeerde artsen.

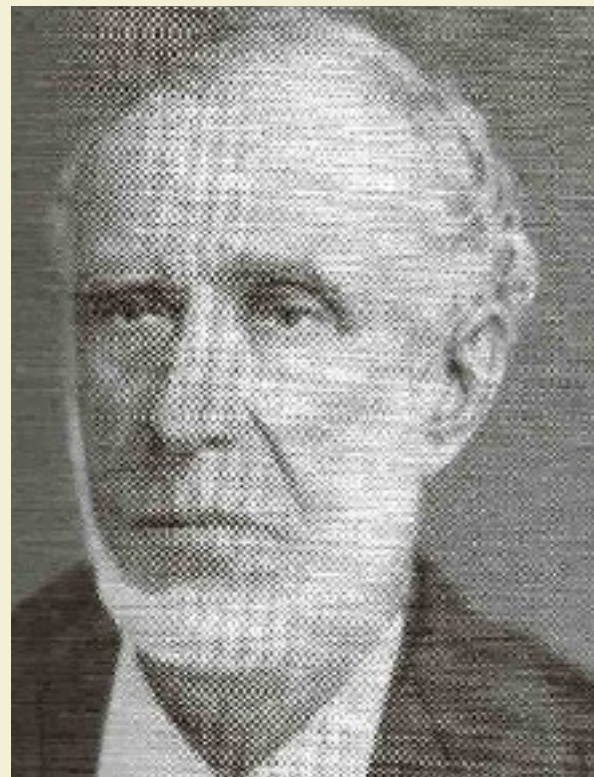
Voor de onvermogenen kwamen daarnaast gouvernementsgeneeskundigen belast met bijzondere heelkundige hulp, hulp bij vrouwenziekten en voor de oogheelkunde. Op de in 1917 beloofde 'ziekenautomobiel' moest men nog vier jaar wachten.

Advertentie 50-jarig artsenjubiläum Lansberg

Salomon Lansberg 1821-1901

Geboren in Den Haag en vanaf 1858 als officier van gezondheid op Curaçao woonachtig. Hij trouwde in 1858 met Esther Cohen Henriquez en had een particuliere dokterspraktijk, waarschijnlijk in Otrobanda. Lansberg woonde hier nog maar net, of hij waarschuwde in de krant voor het gevaar van loodvergiftiging. Vreemdelingen hielden zich bezig met het vertinnen van keukengereedschappen, "ter bereiding of bewaring van spyzen en dranken gebruikt wordende, waartoe zy (...) een mengsel bezigden, waarvan het hoofd bestanddeel uit lood bestond." Hij hoopte dat de 'medische politie' hen in de gaten zou houden. Van 1882 tot 1895 was Lansberg stadsgeneesheer.

Salomon Lansberg 1821-1901

Toen de districten nog geen armendokters hadden ging hij daar veelvuldig op ziekenbezoek en hij werd geprezen omdat hij "altijd even geduldig (was) bij het ondervragen naar hunne kwalen, en het aanhooren hunner antwoorden." Bij zijn vijftigjarig artsenjubiläum, in 1889, bracht de kapel van het garnizoen hem een serenade. Zes jaar later verliet Lansberg de overheidsdienst. Alweer kreeg hij in de krant lof toegezwaaid: "Zij die den ijver en de toewijding van meer nabij beschouwden, die de Stadsgeneesheer, vooral bij algemeene ziekten in de buitendistrikten aan den dag legde, weten zijn verdiensten te waardeeren. De rust, die hij dan ook nu neemt, mag waarlijk wel verdiend heeten."

Enkele armendokters:

David Ricardo Capriles
Nicolaas Rojer
Thomas Jefferson Greene Gaerste
Walter Bernardus en Carel Anton Zeppenfeldt
Joseph Alfred 'Fechi' en Johannes Philippus Evertsz
John Martin Coates Cole
Charles Jacques Samson
J.A. May
Mauricio Cohen Henriquez
Philip Frederik de Haseth Möller
L.Gr. F. Cramer
F.J. Leckie
Willem Hendrik Winkel

